

Regeringskansliet
Utbildningsdepartementet
103 33 Stockholm

Luntmakargatan 13, Box 7851,
SE-103 99 Stockholm, Sweden
Tfn/Phone: +46 8 563 085 00
Fax: +46 8 563 085 50
hsv@hsv.se, www.hsv.se

Gunilla Jacobsson
08-563 085 21
Gunilla.Jacobsson@hsv.se

Yttrande
2011-04-27
Reg.nr 13-844-11

Slutbetänkandet från Delegationen för jämställdhet i högskolan: Svart på vitt – om jämställdhet i akademien (SOU 2011:1)

Dnr U2010/527/UH

Sammanfattning

Högskoleverket instämmer i delegationens slutsats att jämställdhetsarbetet på lärosätena behöver stärkas och att Högskoleverket bör inta en ledande och samlande roll i en sådan utveckling.

Högskoleverket ser positivt på förslag som bidrar till att stärka incitamentsstrukturerna för jämställdhetsarbete i högskolesektorn. Högskoleverket är i princip positivt inställt till ett utökat utvärderingsuppdrag av jämställdheten vid lärosätena där ett bonussystem kan utgöra en del av systemet.

Högskoleverket hävdar att jämställdhetsaspekter är beaktade inom ramen för det nya kvalitetsutvärderingssystemet men också att dessa kan förstärkas ytterligare om Högskoleverket ges ett utökat uppdrag (enl. ovan). Ett eventuellt utökat uppdrag kräver dock ökade personella resurser.

Högskoleverket är tveksamt till förslaget att göra en översyn av examensbeskrivningarna i högskoleförordningen ur ett jämställdhetsperspektiv.

Inledning

Högskoleverket delar i stort den lägesbeskrivning och problembild av den svenska högskolan avseende jämställdhet som delegationen ger i betänkandet. Högskoleverket har i samarbete med delegationen dessutom genomfört en studie för att följa upp de studenter på yrkesexamensprogram som har avbrutit sina studier utan att ta examen (Orsaker till studieavbrott, 2010:23 R). En studie av studenter i forskarutbildning som har avbrutit sina studier utan att ta examen har påbörjats, också den på initiativ från delegationen.

Högskoleverket instämmer i att det är viktigt att lyfta fram jämställdhet i högskolan som både en rättvisefråga och en fråga om kvalitet. Verket delar också synsättet att jämställdhetsintegrering är den strategi som är bäst lämpad för att arbeta långsiktigt och strukturellt för jämställdhet, samt att det är viktigt för lärosätena att anta utmaningen med att föra in ett intersektionellt perspektiv i det praktiska jämställdhetsarbetet framöver.

Högskoleverket kan konstatera att delegationen inte i någon större utsträckning har hanterat uppdraget att ”särskilt uppmärksamma minskningen av andelen män som söker sig till högre utbildning och verka för att öka mäns intresse för högre utbildning. Det finns till exempel få konkreta förslag på åtgärder på detta område. Insatser riktade till män nämns inte heller särskilt i samband med förslaget att lärosätena ska arbeta bredare för att bryta könsbundna utbildningsval (10.4.1). Detta trots att andelen män i mycket lite utsträckning har ökat på traditionellt kvinnodominerade utbildningar samtidigt som andelen kvinnor ökar på traditionellt mansdominerade utbildningar. Som delegationen påpekar innebär nuvarande rollfördelning inom svensk högskola att huvudansvaret för att utveckla verksamheten ligger på lärosätena varför också en huvuddel av förslagen berör dessa. Nedan kommenteras de förslag som framför allt berör Högskoleverket.

Delegationens förslag och Högskoleverkets kommentarer

Högskoleverket bör vart fjärde år genomföra en särskild utvärdering av jämställdhet vid lärosätena. Resultatet bör ligga till grund för en bonus som fördelas av regeringen. Bonus bör utgå till lärosäten där jämställdheten, både kvantitativt och kvalitativt sett, bedöms vara påtagligt god respektive ha påtagligt förbättrats.

Högskoleverket instämmer i delegationens syn att det är angeläget att stärka incitamentsstrukturerna för jämställdhetsarbete på lärosätena, samt att regeringen ska utöva en effektiv styrning och uppföljning. Att tydligare och mer strukturerat lyfta fram rekryteringsmålen i myndighetsdialogen är exempel på en viktig åtgärd. Högskoleverket ställer sig principiellt positiv till att utvärdera jämställdheten vid lärosätena. Redan i dag följer Högskoleverket upp jämställdheten på olika sätt. I våra rapporter och analyser redovisas t.ex. alltid könsuppdelade uppgifter och i vissa rapporter är jämställdhet huvudtemat. Högskoleverket har också ett pågående regeringsuppdrag att följa upp hur personalsammansättningen utvecklas med anledning av lärosätenas autonomi.

Högskoleverket har tidigare genomfört liknande tematiska utvärderingar av bl. a. just jämställdhet/jämställdhetsarbete, men Högskoleverket vill betona att det föreslagna uppdraget är både svårt och tidskrävande och därmed innebär ökade kostnader. Högskoleverket vill också – med stor tydlighet – klargöra att detta bör ses som ett

annat uppdrag än det nuvarande utvärderingsuppdraget att utvärdera all utbildning i högskolan. Att koppla en bonus till resultatet är tveeggat. Å ena sidan motverkar ett bonussystem huvudidén om jämställdhetsintegration – mainstreaming, å andra sidan utgör bonus en del av det styrsystem som införts avseende utbildning på grund- och avancerad nivå. Det föreslagna systemet för beräkningar på aggregerad nivå kan bli problematiskt eftersom det inte synliggör de stora skillnader som kan finnas inom ett universitet eller en högskola. Vissa institutioner är t.ex. mycket mansdominerade, vilket tas ut av de institutioner som är kvinnodominerade.

Högskoleverket vill också påminna om att Diskrimineringsombudsmannen är den myndighet som har tillsyn över diskrimineringslagen (2007:567).

Diskrimineringslagen innehåller krav på att lärosätena, både som arbetsgivare och som utbildningsanordnare, ska vidta aktiva åtgärder för att främja jämställdheten.

Högskoleverket anser att den föreslagna uppgiften att systematiskt utvärdera jämställdheten vid lärosätena liknar en slags tillsynsuppgift. Det kan inte uteslutas att denna utvärdering i vissa fall kan komma att ligga nära de tillsynsuppgifter som Diskrimineringsombudsmannen idag redan har. Detta måste beaktas vid ett ev. utökat uppdrag för Högskoleverket att utvärdera jämställdhetsarbetet på lärosätena.

Jämställdhetsaspekter bör beaktas inom ramen för det nya kvalitetsutvärderingssystemet.

Delegationen anför att kopplingen mellan jämställdhet och kvalitet är viktig och också ingår som en fråga att beakta enligt direktiven till delegationen. Samtidigt påpekar delegationen att regeringens proposition våren 2010 om ett nytt kvalitetsutvärderingssystem inte lyfter fram jämställdhetsaspekter.

Högskoleverket menar att jämställdhetsaspekter har inkluderats vid utformningen av det nya kvalitetsutvärderingssystemet, så långt det är möjligt inom ramen för uppdraget. I det nya kvalitetsutvärderingssystemet är det centralt att utvärderingen sker mot målen i examensbeskrivningarna och att metoden är kollegial bedömning, ”peer review”. I ett antal examensbeskrivningar ingår mål av jämställdhetsrelevans och/eller mål där genusvetenskaplig kompetens erfordras för att kunna genomföra utvärderingen. I dessa fall sker sammansättningen av bedömargruppen – peers – på ett sådant sätt att gruppen har kompetens att bedöma sådana mål. Detta sätt att beakta jämställdhetsaspekter i kvalitetsutvärdering menar Högskoleverket följer av Högskoleverkets uppdrag att enbart utvärdera hur väl utbildningsmålen uppnås och överlåta åt lärosätena att avgöra hur målen uppnås. Som anförts i föregående stycke välkomnar Högskoleverket ett utvidgat uppdrag avseende utvärdering av jämställdhet som går utöver det nuvarande uppdraget om kvalitetsutvärdering.

Regeringen bör se över examensbeskrivningarna i högskoleförordningen ur ett jämställdhetsperspektiv, ev. genom uppdrag åt Högskoleverket.

Delegationen pekar på den starkt styrande roll som examensbeskrivningarna har i högre utbildning och därmed i det nya kvalitetsutvärderingssystemet.

Högskoleverket anser emellertid att stor återhållsamhet bör gälla i att förändra examensbeskrivningarna även om det rör angelägna frågor. Nu gällande examensbeskrivningar infördes 2007 efter ett omfattande arbete och grannliga avvägningar. En ev. översyn av examensbeskrivningarna bör göras samlat och efter noggrann analys av brister. Högskoleverket konstaterar dock att det i nuläget saknas konsekvens i vilka examensbeskrivningar som har ”jämställdhetskrivningar” och vilka som inte har det.

Högskoleverkets uppdrag på jämställdhetsområdet bör konkretiseras och utvecklas. Verket bör följa upp, utvärdera och långsiktigt främja och stimulera arbetet för ökad och stärkt jämställdhet i akademien.

Delegationens bedömning är att det behövs en statlig aktör som under överskådlig tid på systemnivå och med kraft kan driva på arbetet för ökad jämställdhet i akademien.

Delegationen hänvisar till Högskoleverkets instruktion där det finns

främjandeuppdrag på jämställdhetsområdet. Förslaget konkretiseras i fem specifika uppgifter:

- att systematiskt utvärdera jämställdheten på lärosätena samt lämna förslag till regeringen om utbetalande av jämställdhetsbonus (kommenteras ovan),
- att ge information, råd och stöd till de lärosäten som efterfrågar det på områden som har särskild betydelse för jämställdheten,
- att främja samverkan i arbetet för jämställdhet mellan institutioner och lärosäten,
- att följa forskningen och det praktiska arbete som bedrivs på högskolor och universitet som har betydelse för jämställdheten, samt
- att årligen rapportera till regeringen om utvecklingen vad avser jämställdhet i högskolan samt lämna förslag till eventuella åtgärder.

Högskoleverket bejakar delegationens behovsanalys och förslag att Högskoleverket i sin främjandeuppgift ska inta en starkare och samlande roll på jämställdhetsområdet.

Högskoleverket gör detta bejakande högst medveten om att lärosätena har huvudansvaret för all utveckling inom högskolan men tror, som delegationen, att det behövs en stärkande och samlande central kraft därutöver..

- Delegationen föreslår att Högskoleverket ges en tydligare policyutvecklande funktion och att slutsatser och konkreta förslag i högre utsträckning ska lämnas till regeringen. Högskoleverket ställer sig tveksam till en policyutvecklande funktion.. (10.3.1)

- Delegationen föreslår att en särskild stödfunktion för arbetet med att främja jämställdhet i högskolan etableras inom verket. Vidare föreslås att verket bör inrätta ett samverkansorgan med företrädare för olika aktörer inom högskola och forskning. Högskoleverket bejakar i princip förslagen anser att beslut om exakt hur verksamheten ska organiseras är en senare fråga.. (10.3.1)
- Delegationen föreslår att Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap, FAS, får medel att utlysa för behovsmotiverad och praktisknära forskning och att Högskoleverket tillsammans med Vinnova ska vara ”samrådspartners” i bedömningsprocessen. Högskoleverket föreslås också vara samrådspartner när det gäller fördelning av medel till lärosäten från FAS för strukturförändrande arbete med syfte att stärka jämställdheten. Högskoleverket bejakar förslaget. (10.3.1, 10.3.2)
- Delegationen konstaterar att huvudansvaret för att bryta könsbundna studieval åligger lärosätena men föreslår också att Högskoleverket bör ägna denna fråga särskild uppmärksamhet. I enlighet med vad som anfördes i inledningen bejakar Högskoleverket förslaget. (10.4.1)
- Delegationen föreslår att Högskoleverket inom ramen för sitt främjande uppdrag bör stödja utveckling och samordning av den högskolepedagogiska verksamheten. Högskoleverket är tveksam till förslaget då frågor om högskolepedagogisk verksamhet i allt väsentligt måste ses som ett lärosätesansvar. (10.4.2)
- Delegationen föreslår att Högskoleverket ska inkludera jämställdhetsfrågor i den rektorsutbildning som utgör en av verkets främjandeuppdrag. Högskoleverket menar att jämställdhetsfrågor har en självklar plats inom all ledarskapsutbildning och att dessa inslag ska stärkas ytterligare. (10.4.4)

Beslut om att fastställa remissvaret har tagits av universitetskanslern Lars Haikola efter föredragning av seniora rådgivaren Gunilla Jacobsson i närvaro av stabschefen Lennart Ståhle.

Ärendet har beretts med stöd i en verksövergripande arbetsgrupp bestående av samordnaren för lika villkor Agnes Ers, utredaren Magdalena Inkinen, biträdande avdelningschefen Karin Järplid Linde, informatören Lena Hed och verksjuristen Sofia Almqvist och efter hörande av Högskoleverkets Jämställdhetsråd.

Lars Haikola

Gunilla Jacobsson